

Марта КРАВЧЕНКО

L'vivs'ka nacional'na akademii mistectv
e-mail: kravchenkomarta@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0742-9147

Сучасна ікона: візії та рефлексії. Рецензія на збірник *Слово стало тілом. XII міжнародного іконописного пленеру в Новиці*¹

**Modern Icon: Visions and Reflections. Review of the Album
*the Word Became the Body. XII International Icon Painting
Plain Air in Nowica***

The album *The Word Became the Body. XII International Icon Painting Plain Air in Nowica* was published in Warsaw in 2020. It discusses works on the above topics. The texts of the Russian researcher of icon painting Irina Yazykova and Dr. Waldemar Linke present a broad context of the subject, both theological and artistic. The collection contains images of 50 modern iconographic works. The text is presented in four languages: Polish, Russian, Belarusian and Ukrainian.

Keywords: album of the exhibition “The Word Became a Body”, International Icon Painting Pleinair in Nowica, modern icon, icon painting, artists.

Збірник *Слово стало Тілом XII Міжнародного іконописного пленеру в Новиці* був виданий у Варшаві в 2020 році. У ньому обговорюються твори на вищезгадану тематику. У текстах російської дослідниці іконопису Ірини Язикової та доктора габілітованого Вальдемара Лінке представлено широкий контекст предмета, як теологічний, так і художній. В збірнику вміщено зображення 50 сучасних іконописних творів. Текст подано чотирма мовами: польською, російською, білоруською та українською.

Ключові слова: Збірник *Слово стало Тілом*, Міжнародний іконописний пленер в Новиці, сучасна ікона, іконопис, художники.

¹ *Słowo stało się ciałem. XII Warsztaty Ikonopisania w Nowicy*, seria Nowa Ikona, t. 2, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk i M. Sory, Warszawa 2020.

Міжнародний іконописний пленер в Новиці – особлива щорічна подія в сучасному іконописному середовищі. Пленер відбувається вже більше 10 років за участі художників-іконописців з різних куточків Європи. Організаторами традиційно є Товариство друзів Новиці (Новиця, Польща), разом з Братством греко-католицької молоді Сарепта (Криниця, Польща) та кафедрою сакрального мистецтва Львівської національної академії мистецтв (Львів, Україна), які з 2009 року щороку проводять іконописний пленер. Минулий рік став випробуванням для організаторів пленеру та його учасників, через складні карантинні умови реалізувати щорічну, практично сакральну подію в Новиці. Кожного разу перед митцями постає завдання виразити власне бачення конкретної теми в сучасній іконі. Цього разу концепцією пленеру стала цитата з прологу Євангелія св. Іоана: „Слово стало тілом”.

Атмосфера є особливою, кожен день митців починається зі спільної молитви та літургії, іконописців супроводжує духівник. Середовище пленерів у Новиці спонукає митців до повного занурення в тему та духовні роздуми, з іншої сторони митці не мають обмежень у зображенні, присутнє новаторське та сміливе бачення Слова Божого. Авторська інтерпретація теми, з дотриманням сакральності образу є невід’ємною частиною сучасної ікони, яка часто відступає від класичних канонів, проте не втрачає духовності та сакральної сили. Навпаки, сучасна ікона закликає глядача до дискусії, яким є Бог для кожного з нас?

Унікальність проекту підкреслено у статті російської мистецтвознавиці Ірини Языкової „...що ікона є відображенням таємниці Боговтілення, тобто прийняття Христом образу людини. Вона стверджує, що у таких роботах зображають тілесний вигляд Христа, але Його божество також становить тут невід’ємну частину. Для відображення двоїстої природи Христа іконописці використовують традиційні символи і знаки, як-от написання імені чи кольори одягу...”²

Сучасна ікона – надзвичайно цікаве явище. Спроби художників поєднати традицію з сучасною мовою привертають увагу теологів, дослідників мистецтва та культури.³ Варто зазначити, що для сучасного українського іконопису властива візантійська мова ікони, та її інтерпретації, зокрема до сьогодні актуальними залишаються настанови Михайла Бойчука. М. Бойчук, разом зі своїми

² Yazykova I., *Slovo stalo tilom. Ikona yakvidobrazhennya tayemnytsi bohovtilennya, Slovo stalo siy ciałem...*, Op. cit., s. 18.

³ Див: Т. Lesiv, *Estetychnyy ta sotsial'nyy vymir suchasnoho ikonopysu* [v:] „Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv”, t. ., 2019, s. 377-381; Т. Kozryyeva, *Chy varto aktualizuvaty ikonu?. Rozmova „Dnya» z istorikom mystetstva Romanom Yatsivym*, <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chy-varto-aktualizuvaty-ikonu>, [17.05.2021]; О. Tshuhorka, *Tendentsiyi suchasnoho ukrayins'koho ikonopysu* [v:] „Visnyk KNUKIM”Mystetstvovnavstvo, Vyp. 40, 2019, s. 228-233; В. Cherepanyn, *Ikona vkonteksti avanhardnoho mystetstva: do postanovky pytannya* [w:] „Naukovi zapysky Naukma”. Teoriya ta istoriya kul'tury, 2004, t. 24, s. 76-85; К. Jakubowska-Krawczyk, *Od ikony ludowej do abstrakcji* [v:] *Nowa ikona*, pod red. К. Jakubowskiej-Krawczyk, М. Sory, Warszawa 2018.

учнями та послідовниками, ще на початку XX ст. апелювали до „оновлення візантійського мистецтва”. У візантизмі художник вбачав національні корені українського мистецтва, поряд з тим художники-бойчукісти надзвичайно сучасно та контекстуально вводили візантизм, в побутових щоденних сценах, пейзажах і творах сакрального характеру⁴.

У вступному слові Катаржини Якубовської-Кравчик та Матеуша Сори визначено особливість концепції пленеру „що художники зосередились на силі Слова, яке створює та змінює реальність”⁵.

Значним теоретичним поясненням та дослідженням до теми є статті в каталозі – дослідниці іконопису Ірини Язикової та отця Вальдемара Лінке. В публікації російської мистецтвознавиці Ірини Язкової висвітлено дискурс євангелійний, про відносини людини і Бога, їхню зустріч у особі Христа: „Хто бачив мене, бачив і Отця”⁶. Дослідниця різносторонньо зосереджує увагу на особливості ікони, як важливій частині християнського життя, а також зображенні Бога, його трактуванні в іконописі. „Ікона дає людині нову оптику, допомагаючи бачити не тільки матеріальне, а й духовне”⁷, авторка коротко висвітлює історію та характер іконопису на цьому прикладі, проводячи паралелі з попередніми („нехристиянськими”) епохами, відношення до краси і тіла.

Наступна стаття каталогу отця Вальдемара Лінке починається з прологу, в якому зазначено: „Бачити Бога – це сенс віри, і в той же час мета людських марень, яку неможливо досягти природними засобами”⁸. Автор розділив текст умовно на дві частини „Видимі боги”, – це екскурс в світ еллінської релігії та історії, де боги активні та присутні в житті людей, він визначає дві форми присутності: як невидимі дії зі сторони богів та поява богів серед людей. В час Риму, влада богів часто затьмарювалась славою одіозних правителів, назрівав конфлікт божественного світу. Друга частина публікації – „Невидимий Бог з’являється” знайомить читача спершу з історичним та філософським контекстом юдаїзму, до появи християнства, яке виникло в умовах релігійних змін, спричинених історичними катаклізмами. Автор висвітлює відмінні риси християнства від релігій попередніх епох, зосереджуючи увагу на формі Святої Трійці, єдності та відмінності Отця і Сина та Слові Божому, як образ і свідчення Бога серед людей.

Тексти до каталогу доповнені фотографіями Пйотра Бейма, Вацлава Бугно та Войцеха Вальчука, на яких зафіксовані важливі моменти пленеру: процес роботи, художники в різних ракурсах, фрагменти та деталі створення ікон. Авторам фото професійно вдалось зафіксувати особливий стан і настрої митців в роботі, їхні роздуми про Слово та Тіло.

⁴ J. Kravchenko, *Shkola Mychajla Bojczuka. Trydcjatj sim imen*, Kyiv 2010.

⁵ *Słowo stało się ciałem...*, *Op. cit.*, s. 3.

⁶ I. Yazykova, *Słowo stało tilom. Ikona yakvidobrazhennya tayemnytsi bohovtilennya, Słowo stało się ciałem...*, *Op. cit.*, s. 18.

⁷ *Ibidem*, s. 20.

⁸ W. Linke, *Vtilene slovo – ikona Boha [v:] Słowo stało się ciałem...*, *Op. cit.*, s. 37.

В збірнику 50 авторських творів. Як ми бачимо на зображеннях, митці дуже по різному протрактували тему, присутні спільні риси та найбільшої уваги заслуговують авторський підхід, виклик та абстрактне бачення авторів. Найбільш близькою для іконописців у втіленні концепції стали сцени з життя та діяння Христа, які присутні у творах більшості авторів: Д. Мовчан, У. Томкевич, С. Сулій, К. Кузів, Д. Здобилляк, М. Свіадер, О. Лозинський, У. Нишук, С. Повалька, М. Михайлюк, М. Єромінек, А. Ялоза, А. Грубець, К. Маркович, Г. Щербак, Х. Яциняк, Х. Квик, О. Кравченко, Р. Зілінко, О. Романів-Тріска, О. Андрущенко, С. Перчак, Е. Василик, К. Клімек, Н. Русецька, І. Панас, А. Макач, К. Якубовська-Кравчик, К. Рожецькі, С. Казанівська, Т. Кузів, Т. Новак. Кожен з митців, у власній авторській манері створив найближчий образ вираження концепції, який проходить через канонічні зображення Христа (Деїсис, Пантократор, Емануїл) та численні сцени, пов'язані з життям Христа (Благовіщення, Різдво, Тайна вечеря, Христос з учнями, Розп'яття, ітд). В таких роботах присутній образ втіленого Христа, як людини, серед людей, з її стражданнями та роздумами. У каталозі присутні також роботи абстрактного характеру (Б. Фіодоровича, А. Фибриха, К. Соколовського, Е. Залевської, Й. Мазус, С. Савченка), де колір, форма, пляма, текст втілюють силу складної ідеї Боговтілення. Твори іконописців різнопланові як за жанром чи сюжетом, так і за технікою, ікона стала сферою пошуку образу Бога, без обмежень засобами та формами зображення.

Висока якість поліграфічного виконання дозволяє насолодитися найдрібнішими деталями представлених іконописних робіт, а публікації занурюють читача в ті роздуми про Боговтілення, в яких перебували певно всі учасники, обираючи власні форми вираження концепції. Поряд з проведенням щорічного пленеру та організацією виставки, праця над каталогом має особливе значення для відтворення подій пленеру, документації, мистецтвознавчого та теологічного осмислення, та для більш детального розуміння світу сучасної ікони.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

- Lesiv T., *Estetychnyy ta sotsial'nyy vymir suchasnoho ikonopysu* [v:] „Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv”, t. 3, 2019, s. 377-381.
- Linke W., *Vtilene slovo – ikona Boha* [v:] *Słowo stało się ciałem. XII Warsztaty Ikonopisania w Nowicy*, seria Nowa Ikona t. 2, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk i Mateusza Sory, Warszawa 2020, s. 37-40.
- Kozyryeva T., *Chy varto aktualizuvaty ikonu?. Rozмова „Dnya” z istorikom mystetstva Romanom Yatsivym*, <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chy-varto-aktualizuvaty-ikonu>, [17.05.2021].
- Kravchenko J., *Shkola Mychajla Bojczuka. Trydejatj sim imen*, Kyiv 2010.
- Nowa ikona*, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk, M. Sory, Warszawa 2018.
- Słowo stało się ciałem. XII Warsztaty Ikonopisania w Nowicy*, seria Nowa Ikona t. 2, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk i M. Sory, Warszawa 2020.

- Tsuhorka O., *Tendentsiyi suchasnoho ukrayins'koho ikonopysu* [v:] „Visnyk KNUKIM” Mystetstvoznavstvo, Vyp. 40, 2019, s. 228-233.
- Cherepanyn B., *Ikona vkonteksti avanhardnoho mystetstva: do postanovky pytannya*, [w:] „Naukovi zapysky Naukma”. Teoriya ta istoriya kul'tury, 2004, t. 24, c. 76-85.
- Jakubowska-Krawczyk K., *Od ikony ludowej do abstrakcji* [w:] *Nowa ikona*, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk, M. Sory, Warszawa 2018.
- Yazykova I., *Slovo stalo tilom. Ikona yakvidobrazhennya tayemnytsi bohovtilennya* [v:] *Słowo stało się ciałem. XII Warsztaty Ikonopisania w Nowicy*, seria Nowa Ikona t. 2, pod red. K. Jakubowskiej-Krawczyk i Mateusza Sory, Warszawa 2020, s. 17-20.

zgłoszenie artykułu: 29 czerwca 2021

przyjęcie artykułu do druku: 25 sierpnia 2021